

‘Lieveheer, dank U voor deze dag waarop ik weer gezond ontwaakt ben, al voel ik me een machochel met die dikke pens – met permissie Vader, neemt U me niet kwalijk voor mijn oneerbiedigheid jegens Uw schepping.’ Kreunend verplaatst Sjaan haar gewicht van haar ene knie op haar andere.

‘Is het zover?’ vraagt Leo slaperig.

‘Nee, nee, het is het knielen.’

‘Ga dan zitten, Sjaantje, die hemelplaats wordt heus wel voor je vrijgehouden.’

Het is niet zozeer het knielen zelf dat haar last bezorgt, maar het knielen op het stukje kokosmat dat ze afgelopen winter voor haar voeten op het koude linoleum naast het ledikant heeft gelegd. En daar wil ze niet over zeuren omdat een tapijt nu eenmaal te zeer aan de prijs is voor Leo’s salaris. Door de bedrijfsslapte van de laatste tijd dreigt zelfs loonsverlaging – in wezen is het al verlaagd: Leo moet tegenwoordig achtenveertig uur werken in plaats van vijfenveertig, voor hetzelfde loon. Niet dat deze realiteit haar verlangen de kop ingedrukt heeft. Ze zou, met name in de woonkamer die nu van wand tot wand met kokos bedekt is, ontzettend graag zo’n zacht, rijkgekleurd Perzisch vloerkleed willen bezitten. Diep in haar hart – laat ook de Alwetende het niet weten – zou ze zo’n kleed zelfs verkiezen boven het leven binnen in haar. En daarom doet ze haar ochtendgebed met ontblote knieën op de harde prikkende mat; als tuchtiging, een zelfopgelegde penitentie voor haar egoïstische begeerte, in de hoop dat ze hierdoor gereinigd zal worden van haar zondige gedachten.

Had ik maar een rijke pief moeten trouwen, schertst ze wel eens.

Ach, ze hebben geen liefdadigheid van de Sint-Vincentiusvereniging nodig, hun kerkplaatsen zijn acht rijen vóór de armenbankjes, en ze hoeven niet bij haar schoonouders in te wonen zoals Leo's zuster Agnes – een hele woning hebben ze voor zichzelf; twee kamers, een keuken, een Frans balkonnetje aan de straatkant, een veranda achter, en een doorspoelbaar watercloset!

Terwijl de gevlochten vezels scherpe putjes in haar vlees drukken, maakt Sjaan haar ochtendgebed af, in stilte zodat Leo er geen last van heeft én zodat hij niet zal horen wat ze met God en Zijn Zoon en de Heilige Maagd Maria bespreekt. Ze eindigt met een weesgegroetje, slaat een kruis, hijst zich steunend op het nachtkastje overeind, strekt haar arm naar het halfronde koperen bakje dat aan een haakje aan de muur hangt, doopt haar middel- en ringvinger in het gewijde water en slaat weer een kruis. Zo, nu kan ze aan deze dag beginnen, een van haar laatste dagen als vrouw-zonder-kinderen. Als *gehuwde* vrouw-zonder-kinderen, de bevoorrechte, zeldzame staat van degenen die onlangs naar het altaar geleid zijn. En ze heeft ervan genoten, reken maar! Uiteraard is nog geen medelijden van de straat in haar rug gedrukt, of de snerpende piep van het gefluisterd 'zekanze-zekernietkrijgen' in haar oor geboord – daar is ze eenvoudigweg te jong voor. Bovendien kan ze de laatste tijd met geen mogelijkheid die palingbuik nog verbergen.

Zachtjes sluit ze de deur van de slaapkamer achter zich en zet de ene stap naar de keuken. De oudroze rozen op het gordijntje lichten vrolijk op door de ochtendzon die erdoorheen schijnt. Bij de gootsteen frist ze haar gezicht op met een nat waslapje en deeft het met een klein hoekje van de handdoek zodat er een groot droog stuk voor Leo overblijft. Dan vult ze de ketel en steekt het petroleumstel aan. Terstond is de vettige walm te ruiken die haar met haar neus op het feit drukt dat de pit dringend schoongemaakt moet worden, wat ze al drie dagen van plan is te doen. Nu heeft ze daar geen tijd voor, als Leo opstaat moet hij direct kunnen ontbijten.

Ze loopt door het halletje naar de voorkamer, spreidt de molton onderlegger en het geruite ontbijtlaken over tafel, en pakt borden, bestek en kop-en-schotels uit het buffet. Kop-én-schotels ja, geen losse kopjes zoals bij haar moeder die vindt dat een groot gezin al genoeg vaat bezorgt. Sjaan is vast van plan de schoteltjes vol te houden, even-

als vorken én messen, vingerdoekjes bij de broodmaaltijd en damasten servetten bij het warme eten; hoe groot haar gezin ook mag – zal moeten – worden. Eveneens, al is dat ogenschijnlijk van andere orde, heeft ze zich stellig voorgenomen haar wenkbrauwen te blijven epile- ren.

‘Deze lady zal er alles aan doen om niet te verslonzen,’ zegt ze ter- wijl ze de kopjes zo draait dat het oor precies naar rechts gericht is en de gestileerde oranje met grijze bloem de theedrinker toelacht. Ze geeft een klopje op haar buik. ‘Het is maar dat je het weet, schobbe- jak.’

In de keuken neemt ze het brood uit de trommel. Sinds de kapok- matras is afbetaald, heeft ze zich bekwaamd in het snijden van chi- que dunne sneden: van de wijs- en middelvingerdikte die ze als norm gewend was, is ze langzamerhand, zich er enigszins schuldig over voelend, bij de pink aangekomen. Pinkdunne boterhammen snijdt ze, dus ze eet er zes in plaats van drie, Leo tien in plaats van vijf, plus een extra omdat het hem zo goed smaakt – en alle belegd. Zolang ze het zich kunnen permitteren. Margarine. Suiker, stroop, spek. Kaas voor de kracht, jam voor de verwennerij.

‘Geef ons heden ons daag’lijks brood,’ elke ochtend leest Sjaan deze woorden op de rand van de broodplank hardop, terwijl ze met haar vingertoppen het reliëf volgt als een blinde – wat ze goddank niet is. Stel je voor: de bloemen en vaandels waarmee de kerken deze week versierd zijn bijvoorbeeld, of haar knappe Leo en – want be- nieuwd is ze – haar nazaat niet te kunnen zien! Bij de twee korenaren aangekomen eindigt ze met een overtuigd ‘Dank u, Heer.’

‘Geen dank, graag gedaan!’ Leo sloft naar de gootsteen.

‘Mallerd!’

Grinnikend kust Leo haar hals.

‘Au. Ga je kakement scheren, baardaap!’

Sjaan draait het petroleumstel uit terwijl ze ruggelings tegen haar man blijft leunen. Ze vertrouwt hem haar hele anderhalve gewicht toe, in het besef dat wanneer hij opzij zou stappen ze geheid op haar stuitje zou vallen.

‘Laat mij het water opschenken, schoonheid, jij moet geen zware ketels tillen.’

‘Goed dat het gordijn dicht is, kunnen de burens niet denken dat je een pantoffelheld bent.’

‘O, dat b en ik immers, kijk!’ demonstratief pakt Leo de theepot op.

Sjaan manoeuvreert het volle dienblad achter hem aan door het halletje, behoedzaam, om haar knokkels niet langs de wanden te schuren. ‘Janjurk,’ zegt ze. ‘Eerdaags ga je nog schoonmaken ook.’

‘Om de dooie dood niet. Daar heeft God speciaal de vrouw voor geschapen!’

Aan tafel bidden ze in stilte, eten in de rust van de ochtendlijke  en op  en conversatie tussen personen die graag in elkaars gezelschap zijn. Sinds de heuglijke dag des Heren zeventien oktober 1923 ondervindt Sjaan het genoeg van maaltijden zonder omgestoten suikerpotten, af te veggen melksnorren en snottebellen, kortom: zonder kinderen. Al dat grut waartussen ze is opgegroeid... Nelis, Sijmen, Riek, Dirk, Gerz, Aeltje, plus de jonggestorven Jacob die tussen Sijmen en Riek zat en de nog jonger gestorven Klaas en een naamloze baby tussen Gerz en Aeltje. Lieverds, stuk voor stuk, daar niet van, maar als oudste dochter moest ze per definitie altijd helpen met verschonen en verzorgen en vervoeren en ver-watalnietmeer.

Sjaan pakt de botervloot met de meer vloeibare dan vaste margarine. Als Leo de ijskast van Rieks mevrouw eens zou bestuderen, timmert hij er z  zelf een, maar de kosten van de staven ijs die dan steeds bezorgd moeten worden...

‘O ja, L , we gaan vanmiddag al naar mijn ouders.’

‘Op Zaterdag?’

‘Vanwege de Heilige Kardinaalsmis in het stadion morgen, en de Sacramentsprocessie daarna.’ Sjaan zucht. Hoe graag zou ze de evenementen meemaken, zowel uit devotie als om er, tezamen met duizenden anderen, gewoonweg bij te zijn.

Leo laat een grote ‘S’ uit de stroopkan op zijn boterham druipen, smeert die tot een massa met het laagje margarine, buigt zich over zijn bord en neemt een flinke hap. Op deze manier lijkt hij op haar jongste broertje, vindt Sjaan, een stouterd – dubbel beleg! spelen met eten! een zondige hoeveelheid stroop! – die weet dat hij stout is. Ze schuift wat kruimels op het kleed tot een bergje. ‘Dat koor, ik kan het me nauwelijks voorstellen: drieduizend knapen, heb je ooit zoveel jongens bij elkaar gezien, dried uizend, inclusief dat schoffie van een broertje van me. En  lle kardinalen en aartsbisschoppen zullen erbij zijn, in hun prachtige kazuifels, en de bisschoppen en abten en...’

Leo legt zijn hand op de hare. ‘Er komt nog wel eens iets dergelijks,’ troost hij met volle mond.

‘Ja, over honderd jaar of zo.’

Haar pruillip laat de zijne krullen. ‘Kop op, Jane.’ Leo slaat een kruis, schuift zijn bord van zich af en staat op.

Jane. This is a hat, that’s my umbrella. De avonden in het verenigingsgebouw van de Rooms-Katholieke Middenstandsbond, herhalingsonderwijs, al was alles nieuw voor haar, ten dienste van kantoor- en winkelbedienden die hun kennis wilden aanvullen en dat wilde ze wel – she still wants it trouwens – evenals haar toenmalige collega Jet Hogendoorn; waarmee meteen het ’s avonds-niet-als-meisje-alleen-over-straat-kunnenprobleem was opgelost want ze gingen samen, Jet en Sjaan, vanaf de tweede les vergezeld door meneer Jacobs; Jet and Jane, door jongeman Jacobs eigenlijk, Leo Jacobs, Leo, Lé. Jane. De naam die alle zorgjes doet vervliegen.

Terwijl Leo zich in de keuken wast en scheert blijft Sjaan als altijd aan tafel zitten, schenkt nog eens thee in, luistert naar haastige haken, fluitende knechten, rammelende trams, een enkele ronkende auto – het ochtendconcert dat ze vroeger nooit hoorde omdat ze er toen zonder het te beseffen zelf in meespeelde, op weg naar haar betrekking. Dit vervaagt zodra de vloer onder Leo’s voeten kraakt. Ze bidt een snel weesgegroetje en begint de tafel af te ruimen, of nee, die ontbijtboel komt straks wel, ze heeft zin om te kijken, om vanaf het ledikant te kijken hoe Leo zijn pyjamajasje achteloos over het voeteneind werpt, ze wil hem in zijn nieuwerwetse mouwloze onderhemd zien, zijn armen die zo anders zijn dan de hare, ze wil zijn kracht bewonderen, zijn timmer- en zaagkracht, zijn sjouwkracht, al tilt hij tegenwoordig niet meer dan een inktpot; zijn *mannenkracht*. Haar man. Wordt hij nu verlegen? Is dat gêne, die neergeslagen blik? Of heeft hij zijn aandacht werkelijk bij het overhemd – adamsappel, vierkante vingers om ronde knooppjes. Omgeslagen manchetten – dat is handig, dat zij daar zit; hij legt de manchetknopen in haar uitgestoken hand, steekt zijn linkerarm uit, laat haar de mouw sluiten rondom de pols met de haartjes en de huid die ze tegen haar wang, haar mond zou willen voelen. Beheers je! Wie ter wereld doet nu zo iets? Het hoort niet, rare griet. En het kan niet, Leo moet zijn sokken nog aan, zijn pantalon, das, vestje, colbert, hij moet een scheiding in

zijn haar trekken, pommade in zijn snor smeren, zijn veters strikken, hij moet zijn hoed nog op; er zou niet eens tijd zijn voor dit soort fratsen.

Bij de deur verwacht Sjaan een afscheidskus, maar Leo staat uitgebreid zijn zakdoek op te vouwen, stopt hem weer in zijn zak, friemelt dan aan het kraagje van Sjaans peignoir, en legt zijn handen uiteindelijk zachtjes op haar buik. 'Zaterdag – Sabbat,' zegt hij. 'Ruth Salomon zal je niet kunnen helpen, Jane, je zult onze Roomse buurvrouw moeten halen als die kleine zich vandaag aandient.'

'Dan hoop ik dat hij er minstens tot morgen mee wacht.'

'Of zij.'

'Het. Het mormel.'

'Dat zal wel loslopen,' glimlacht Leo. 'Maak je niet te sappel, Onze-Lieve-Heer zal je bijstaan.'

'En Jezus Christus en de Maagd Maria, plus alle engelen en heiligen; ik weet het.'

'Inderdaad,' geen spoortje van een lach nu, op Leo's gezicht. 'Ik bid tot ze, dat het voorspoedig zal verlopen, beide levens...' Hij zucht. 'Ik mag dan misschien mijn bedenkingen hebben omtrent bepaalde zaken, God weet dat ik een goed Katholiek ben.'

Zo staan ze daar, verstrengeld in hun gelijktijdige gedachte aan de regel dat het oude leven te allen tijde voor het nieuwe dient te wijken. Oude leven? denkt Sjaan. Ik ben net tweeëntwintig! Evengoed schaart ze zich gedwee achter de regel, vanzelfsprekend, hij is ingesteld door de Almachtige, heerser over leven en dood.

'Je komt te laat, Pol.' Sjaan geeft hem een kus op zijn wang.

Leo schraapt zijn keel. 'Ja. Ik moet gaan.'

Onder aan de trap, voor de deur van de Salomonnen, draait hij zich om. 'Ik ga vanmiddag nog even bij Wim aan.' En weg is hij.

Stokstijf staat ze in de deuropening, hoort de stappen op de onderste trap, de dreun van de sprong waarmee de laatste drie treden tegelijk worden genomen, de klap van de buitendeur; al Leo's bekende van-huis-gaangeluiden – hoewel nu anders. Want op de voorgrond bonst suizend: Wim, Wim, Wim...

Wim Bennink, met wie Leo de laatste tijd opmerkelijk vaak optrekt, direct na zijn werk, en 's avonds laat, vooral 's avonds laat. Werkloze Wim met zijn zusters Trees en Annie, pronte jongedames met korte

kapsels en rechte jurken met lage tailles – zoals zichzelf, kapsel, jurk, maar dan blond, modieus plat van buik en boezem, en bloedmooi. Wim, Wim, Wim...

Natúúrlijk wordt het geen ‘het’, waarom moest ze dat er nu uitflappen? Het wordt gewoon een hij of zij, vernoemd naar Leo’s ouders omdat hij of zij de eersteling is. ‘Jacobus,’ proeft Sjaan. ‘Elisabeth.’ Aanvankelijk hoopte ze dat het kind op Maria-ten-Hemelopneming geboren zou worden zodat ze het konden vernoemen naar de Heilige Moeder, maar volgens dokter Kroese wordt het hachelijk als het halverwege de tweede week van augustus nog niet gebeurd is; dus dat is net te ver weg. Trouwens, in dit stadium, en met die hoge temperaturen waardoor alles haar bij voorbaat te veel is, wil ze zo spoedig mogelijk haar taille terug, al is het enkel om haar corselet weer te kunnen dragen. Ze hoopt voor Leo dat het een Jacobus wordt. Zelf heeft ze geen voorkeur; gezond moet het zijn, knap, lief. Toch wel, ze heeft wel een voorkeur. En lief zal het mormeltje ongetwijfeld... ‘O eeuwige God, die Uw enige beminde Zoon heeft gezonden om voor ons aan het kruis te sterven, laat Leo bij die Wim met zijn zusters wegblijven’ – zie je, springen haar gedachten toch ineens weer hierheen, hoezeer ze ook tracht aan iets anders te denken. Iets anders, iets anders? De orde van de dag! Wat is het vandaag? Morgen rustdag, overmorgen wasdag (niet vergeten vanavond het vuilste goed alvast in de week te zetten), dus vandaag de ramen lappen, schoenen poetsen, vlees aanbraden voor morgen en Leo gaat nog even bij Wim aan. De vloer een goede beurt geven, Wim. En de dagelijkse werkzaamheden: afruimen, vaat, stof afnemen, beddengoed luchten, matras opschudden, woonkamer aan kant.

Nog in negligé – waarom zou ze zich direct aankleden, niemand ziet haar immers en Leo is naar zijn werk waarna hij nog even bij Wim of moet ze zeggen Trees of Annie aangaat – begint Sjaan aan haar taken, zo geroutineerd dat haar hersens er een dutje bij kunnen doen. Dat doen ze evenwel niet, deze ochtend. Ze gaan Leo’s gedragingen van de laatste tijd na, al zijn komen en gaan – naar Wim. Ze laten die keer van enkele weken geleden opwaaien; Leo dacht dat ze sliep, nou, ze was achter haar gesloten ogen klaarwakker, kom zeg, ze laat zich niet belatafelen! Haar man glipte nota bene in het holst van de nacht

de echtelijke sponde uit om zich door zijn gabber (ja, ze had door een kier van het gordijn gegluurd; die fijne vriend stond in een portiek te wachten) te laten meevoeren. Naar wie laat zich raden. Of waarvoor. Wis en waarachtig níét voor een glaasje jajem.

Het eigenaardige is echter – althans, ze vindt het eigenaardig, ze weet bij God niet of het dat ook werkelijk is – het eigenaardige is dat Leo – en dit is de voornaamste reden dat ze zich tot op heden gedeisd heeft gehouden – dat Leo diezelfde avond nog toenadering gezocht had, waarop zij hem natuurlijk zijn zin had gegeven zoals pastoor Beekman haar vlak voor haar trouwen bij de uiteenzetting van het huwelijksleven op het hart heeft gedrukt. Ze keerde zich dus niet af, waarna Leo zijn lusten volledig – overigens niet dat ze het bezwaarlijk vond – van begin tot eind had uitgeleefd; nauwelijks – en dat vindt ze bepaald bijzonder eigenaardig – nauwelijks een uur vóór zijn heimelijke vertrek.

Bezig blijven, die Wim in zijn sop gaar laten koken! Sjaan tilt een van de stoelen omgekeerd op tafel, voelt haar buik samentrekken, schuift daarom de andere drie stoelen alleen maar zo ver mogelijk naar de wand en laat de zware negerbruine fauteuil al helemaal staan waar hij staat. In de keuken bindt ze een theedoek om haar hoofd, schudt de opgespaarde theebladeren uit de zuurkoolpot in een kom – Leo mag weliswaar verzot zijn op zuurkool, zij wordt alleen al van de geur onwel – en houdt die even onder de kraan. Als Leo trek heeft in zuurkool moet hij het maar bij zijn moeder gaan eten, of bij Wim. Met haar linkerarm klemt ze de kom tegen haar buik, terwijl ze met haar vrije hand de brij van blaadjes omschept. Zo loopt ze naar de woonkamer, om natte theebladeren over de kokosmat uit te strooien als zaad over een akker. ‘Gods zaad over Gods akker!’ gniffelt ze. Ze weet heus wel dat het ‘water’ moet zijn, Gods water over Gods akker, maar komt dat niet meestal op hetzelfde neer? En is dat ene bepaalde type water niet een zaad Gods zoals alles in feite van God is? Een Godswonder is het in elk geval, hoe je het ook wendt of keert.

Met theeblaadjes als strontvliegen aan haar hand gekleefd staat ze daar te mijmeren. In feite is ze bezig moed te verzamelen voor het karwei dat ze vorige week verzuimd heeft te doen, of eigenlijk toen uit pure luiheid heeft uitgesteld. Vandaag móét het echt gebeuren; wat zal kapelaan Verschoor wel denken als ze weer precies dezelfde zonde komt opbiechten? Ze voelt zich toch al niet bijster op haar ge-

mak bij hem in het hokje. Vroeger wel, maar sinds ze hem – wie anders? bij welke andere sterveling kun je in 's hemelsnaam met iets dergelijks terecht? – gevraagd heeft of haar verloofde zijn tong in haar mond mocht steken en indien dit was toegestaan tot hoever, geeft hij haar het idee dat er een smet op haar rust, hoeveel rozenhoedjes ze sindsdien ook gebeden mag hebben.

Met een ferme zwaai strooit Sjaan een handvol theebladeren op de vloer, pakt een volgende portie uit de kom, maakt de nodige beweging met haar arm, en stopt abrupt; de bladeren nog in haar hand geklemd. Ze beseft ineens dat wat ze uitstrooit, hoe dan ook opgeveegd zal moeten worden, op handen en knieën met stoffer en blik over het weerbarstige kokos. Dan kan ze daar niet onderuit – het zal Leo waarschijnlijk vooral om Trees te doen zijn, de oudste van de twee, net wat bevalliger dan die andere en sowieso veel begeerlijker dan zijn eigen heuvelende, waggelende slons met een theedoek om haar hoofd.

Met de rug van een hand veegt ze de zweetdruppels van haar bovenlip. Liefst zou ze haar peignoir uittrekken en het karwei in nachtpon klaren, maar als ze nu langzamerhand de overgordijnen niet opent, zullen de burenden denken dat ze onwel is; dan komen ze aanbellen of ze lichten de Salomonnen in, die een reservesleutel hebben. 'Het is niet uit luiheid,' besluit ze. 'Ik ben er simpelweg niet toe in staat, en ergens niet toe in staat zijn is geen zonde, vooral niet als het te maken heeft met bepaalde door God bedoelde omstandigheden; dus hoef ik het niet op te biechten!' Opgelucht zet ze de kom neer en trekt de gordijnen open. Een zonnige zomerdag stroomt de kamer binnen. De bladeren die al op de grond liggen zal ze natuurlijk wel opvegen, straks, als het vuil zich eraan gehecht heeft – hopelijk steekt dat ene stukje schone kokos niet te veel af tegen het vuile. Had ze maar een stofzuiger, zo'n apparaat zou echt een verlossing zijn. Tja, meer dan honderd gulden, dat verdient Leo nog niet in een maand. De mensen bij wie haar zusje Riek een dienstje heeft, hebben er een; volgens Riek is het een zegen voor de mensheid! Niet dat ze het ding ooit heeft mogen bedienen, dat doet de heer des huizes hoogstpersoonlijk zelf. Jammer dat er geen stofzuigers meer verhuurd worden, denkt Sjaan, hoewel dat natuurlijk toch wel zonde van het geld zou zijn; al die kosten die ons de komende tijd te wachten staan... Wacht: ze kan een colporteur laten komen! Moeiteloos en gratis een schone vloer! Ze zal Leo vragen bij de gew-winkel een af-

spraak te maken voor een stofzuigerdemonstratie. Ruth Salomon heeft er ook eens een gehad – wat hebben ze gelachen toen ze er verslag van deed! Ruth was die man bijna aangevlogen toen hij een zakje as boven haar tapijt leegstrooide, hoe had ze ook kunnen weten dat zo'n apparaat zelfs as volledig en in een mum van tijd kan opzuigen!

Sjaan blaast wat stof van de schoorsteenmantel, schudt een kussen op, hangt de antimakassar recht, pakt de oude *Katholieke Illustratie* die de mevrouw van haar zusje speciaal voor haar heeft meegegeven 'voor wat verlichting van de laatste loodjes'. Mijn laatste loodjes ja, of-schoon het gewicht van die Trees zwaarder weegt, en Wim erbij op-geteld, zijn andere zuster Annie, en Leo die – nee, niet aan denken.

Ze slaat het blad open. Gaat in de fauteuil zitten. Laat haar ogen over de kolommen gaan, slaat de pagina om, zakt behaaglijk onder-uit, schikt het kussen onder haar arm, legt haar hoofd tegen de rug-leuning. Afleiding. Verlichting. Geleidelijk aan daalt haar onrust over Leo's verrichtingen tot een beheersbaar peil. Het onderschrift *Erg snugger zien ze er niet uit!* bij de foto van stenen sjouwende Kaffers in een Zuid-Afrikaanse fabriek doet haar zelfs grinniken. Ze lost de prijsrebus op, al is het maanden te laat om nog kans te maken op het kistje sigaren, en hierna is ze voldoende gekalmeerd om zich te kunnen concentreren op de tekstrubrieken. Haar oog valt op de kop *Vreedzame strijd in moederzorg*, en nadat ze het artikel over de bijeenkomst van zeshonderd zuigelingen van linksboven tot rechtsonder heeft gelezen, is Leo weer volledig, zonder bedreiging van welke orde dan ook, de man die haar doet stralen, dromen, blozen.

Met een interesse die een maand geleden nog ver te zoeken was, bestudeert ze het plaatje van de verkozen bestverzorgde baby: een mollige wolk die vanaf de arm van zijn glimmendtrotse moeder on-verschillig in de lens blik. 'Wat een opgedirkte mopshond,' mompelt ze. 'Wacht maar tot mijn aapje...' en prompt krijgt ze het op de heu-pen; wát als die bengel zich inderdaad vandaag aandient, zoals Leo opperde? Al kan ze het zich niet indenken; volgens dokter Kroese is het een reële mogelijkheid. Belangrijke maatregelen moeten getroffen worden, en wel onmiddellijk! Ze moet zich bijvoorbeeld aankle-den, haar haar fatsoeneren, het bed rechtekken. Toch de kokosmat een goede beurt geven, wat zullen ze niet denken zo? Nee, eerst en vooral – want het klopt wat Leo zei, Ruth Salomon zal haar niet kun-

nen bijstaan tot dokter Kroese komt, daarom zal ze bij juffrouw Deutman moeten aankloppen en die is dermate godvruchtig dat het een wonder mag heten dat ze de drie trappen naar haar woning niet op haar knieën neemt als boetedoening voor allerlei nooit bedreven zonden – dus: eerst en vooral moet ze de realistische prent van het vagevuur boven het bed hangen; maar dan wel aan het hoofdeinde, zodat ze hem niet meteen hoeft te zien als ze 's morgens wakker wordt. Het ding staat sinds ze hem van Leo's oudtante hebben gekregen op de plint achter de linnenkast; zal langzamerhand wel stoffig zijn. Wat nog meer? Misschien het Heilig Hartbeeld van de kast halen en in de woonkamer op het buffet zetten? In ieder geval moet ze het kruisbeeld met de plumeau afstoffen, en het palmtakje er op zo'n manier tussen steken dat het niet op iemands hoofd valt als die de woonkamer binnenkomt. Heeft ze haar dagelijkse lepel olie eigenlijk al ingenomen? Sjaan slikt het smerige goedje opdat de geboorte gladjes zal verlopen, en ze neemt er altijd een glaasje azijn achteraan in de hoop daardoor een dun kind te krijgen, hoewel ze best weet dat zelfs het magerste scharminkel met de nodige pijnen ter wereld gebracht moet worden.

Dr. H. Nannings' wonderolie. Sjaan heeft het flesje nog niet ontkurkt of ze stuift, hoewel enigszins vertraagd door haar te torsen gewicht, naar de kamer om haar leesboek te verstoppen; niet alleen voor de zondenspiedende ogen van haar bovenbuurvrouw, ook voor de dokter, zuigelingenzuster, kapelaan en voor al wie over de vloer zal komen. Want het is algemeen bekend: *die een gezond, fris geestesleven wil leiden, die zijn verbeelding rein, kuis wil houden, leze geen romannetjes*. En daarbij, of vooral: het staat op de Kerkelijke index van verboden boeken; wat ze overigens merkwaardig vindt want het begint met twee citaten van Mattheüs. En de eerste pagina's bevatten naar haar mening hoegenaamd niets zondigs dus ze is benieuwd hoe de rest zal zijn. Ze heeft het van haar vriendin Jet geleend, die het weer gekregen heeft van een buurmeisje waar ze thuis 'niks' zijn. Wel zo handig trouwens, denkt Sjaan terwijl ze met het boek naar de slaapkamer, nee, beter, naar de keuken loopt, die mensen kunnen op Zondag lekker de hele dag naar het strand – Hemelse Vader, dit mag ik toch wel denken alstublieft, deze gedachte is toch niet zondig? Ik weet heus wel wat die heidenen allemaal voor moois moeten missen,

Heer, bij leven, en bovenal daarna. De melkkoker? De groente-emmer achter het gordijntje onder de gootsteen – nee, veel te riskant, stel je voor dat het op de wagen van de schillenboer terechtkomt. In de reuzelpan dan? De weckketel is wel een goede plaats, maar die staat boven op het linkerkastje en ze weet niet hoe ze daar bij kan komen of ze zou het keukentrapje van de Salomonnen moeten lenen en die zullen haar beslist verbieden daar in haar toestand op te klimmen.

Sjaan opent de gangkast, zoekt een geschikte, makkelijk te herinneren plek voor het boek, inspecteert meteen even de muizenval, pakt de plumeau alvast van het haakje, kijkt daardoor van onderaf tegen de trap aan die ze in barensood zal moeten bestijgen om juffrouw Deutman te halen, en realiseert zich dat die natuurlijk naar het Eucharistisch Congres, dus níét thuis is. Vandaag is de kindercommuniemis. Dat doet Sjaan aan haar jongste zusje Aeltje denken, die jammer genoeg net te jong is om eraan mee te mogen doen. ‘Sneu,’ mompelt ze. ‘Die schat wil zo graag de bisschop eens zien, en nu, of straks – hoe laat is het eigenlijk, ik heb de klok nog niet eens halfnegen horen slaan – gaan ze ten Hoogtij, duizenden kinderen, zonder mijn zusje en mét juffrouw Deutman! Hoeveel aflaten zou dat mens deze week al niet verdiend hebben? De Heilige Stoel heeft zoveel Geestelijke gunsten verleend; alleen al een poosje bidden bij het Heilig Sacrament levert een aflaat van zeven jaar op, nou, dat krijgt die taart van haar levensdagen niet verbruikt, ze kan er wel wat aan mij overdoen!’

Terwijl ze langs de zijkant van haar buik strijkt als reactie op de bedrijvigheid erbinnenin, realiseert Sjaan zich dat ze het bekende gestommel boven haar hoofd al de hele week nauwelijks gehoord heeft. Hoewel, het zal geen héle week zijn: waarschijnlijk pas sinds Dinsdag, toen de Kardinaal in de stad aankwam. Gunst, denkt ze, is dat pas vier dagen geleden? Het lijkt wel een maand! Ze gaat de afgelopen week na. Op Maandag heeft ze nog wel gewassen, en Dinsdag was de gebruikelijke stijf-, en strijkdag, maar sindsdien heeft ze er een potje van gemaakt. Haar tijdsbesef is van slag, haar ritme verstoord. Dat moet wel. Hoe kan het anders dat ze zo’n behoefte heeft aan een verzetje terwijl ze er onlangs nog een gehad heeft?

Ze hadden langs de route gestaan, het dichtst bij huis (verder mocht niet van Leo), bij het kruispunt waar de tocht afsloeg in de

richting van de Sint-Willibrorduskerk. Leo met zijn hand onder haar elleboog – hoe onaardig was ze geweest: ‘Ik mag dan weliswaar van het zwakke geslacht zijn, je hoeft me niet te ondersteunen!’ Wat is er de laatste tijd toch met haar aan de hand? In elk geval, dankzij haar onmiskenbare gesteldheid hadden Rooms en niet-Rooms – die duidelijk beseften én erkenden dat er méér dan een vorst voorbij ging want ze namen vol eerbied hun hoofddekse af, wat een Roomse man niet gauw voor een dominee zal doen, hoewel die natuurlijk veel lager in rang staat dan zo’n voorname Kerkvorst, dat is niet te vergelijken – Rooms en niet-Rooms dus, iedereen had haar voorgelaten zodat ze de stoet van bisschoppen, Maltezer ridders en comitéleden goed had kunnen zien. Maar wat de meeste indruk gemaakt had, was het geweldige gejuich toen de Kardinaal in de koets voorbijkwam, en echt oorverdovend werd het toen hij de toeschouwers zegende. Háár zegende! Sjaan laat het nu, nog in morgengewaad, leunend tegen de deurpost van een rommelige gangkast, in de ene hand een onzedelijk boek, in de andere een versleten veren stoffer, pas goed tot haar doordringen. Omdat Zijne Eminentie de vertegenwoordiger is van de Paus, die op zijn beurt de plaatsbekleder van Christus is, betekent het dus eigenlijk dat ze via Zijn Zoon de zegen ontvangen heeft van God Zelf! Ze slaat haar armen om haar lijf, deint zachtjes heen en weer. ‘Mijn lieve kaneelappeltje,’ fluistert ze. ‘We zullen het wel redden, jij en ik.’

Desondanks zal ze haar achternicht – de stakker heeft in de winter van 1919 een gloeiende briket op haar voet gekregen en sukkelt er sindsdien mee – vragen wat Heilig Water voor haar uit Lourdes mee te brengen. Ze wil het achter de hand hebben voor als haar koter aan een nare ziekte lijdt of flaporen blijkt te hebben.

Nu moet ze toch echt dat boek verstoppen! En ze weet ineens ook waar! Want Leo’s nachtkastje heeft als enige functie het verschaffen van symmetrie, al heeft oom Aris een klein vergissinkje gemaakt waardoor de opgebrachte versiering niet exact het spiegelbeeld is van het reliëf op het andere kastje. Nog geen glaasje water zal Leo er ooit op zetten, laat staan dat hij iets in het laatje doet, of – dat is een betere plaats! – in het grotere vak daaronder. En mocht een van de indringers die haar huis gedurende de kraamtijd zullen bevolken, behalve in haar keukenkastjes en buffet ook in dat nachtkastje willen neu-

zen, dan is dat nog geen reden tot paniek. Ze zullen namelijk denken dat het boek daar door Leo is opgeborgen, en het feit dat hij een man is, zal als verzachtende omstandigheid gelden. ‘Die Leo toch,’ zullen ze gnuivend achter hun hand zeggen, ‘de schelm!’ Hoogstens zal kapelaan Verschoor hem even apart nemen om hem terecht te wijzen en te vragen het verdorven boek onmiddellijk uit zijn woning te verwijderen, en meer dan twee Onzeveraders zal Leo er waarschijnlijk niet voor krijgen. Terwijl zij, als zo’n boek in háár kastje gevonden zou worden, en dat in haar toestand, zó’n boek terwijl ze zich zou moeten voorbereiden op haar belangrijke taak: het meebouwen aan Gods schepping...!

Verguld met haar tactische ingeving is Sjaan op Leo’s kant van het bed gaan zitten. Vanuit deze positie wordt ze te zeer door haar buik gehinderd om voldoende voorover te kunnen buigen, vandaar dat ze haar nachtopon opstroopt en wijdbeens op het linoleum hurkt. ‘Alsof ik mijn gevoeg doe,’ gniffelt ze. Het kastje gaat nog een beetje stroef open, en ze ruikt de houtgeur die erin is blijven hangen bij gebrek aan verse lucht. Hoewel het blijkbaar in zijn korte bestaan toch wel eens geopend is: er hangt een gelinieerd papiertje tegen de achterwand; een hoek ervan is tussen de schuif van het laatje geklemd. Zittend op het bed of staand zou het haar niet opgevallen zijn, maar vanaf dit lage gezichtspunt móét ze het wel zien, of ze wil of niet. *Engelen en geestelijke herders behoed me*. Het is slechts een papiertje, desondanks weet Sjaan ogenblikkelijk dat dit geen vergeten notitie met hout- of bedmaten van oom Aris is. Daar schiet haar arm al uit, hebben haar vingers het ellendige ding al beet, trekken het met een nijdig rukje los van het lijke gluton dat er godbetert – excuus – zelfs voor gebruikt is.

Ze had het natuurlijk niet moeten pakken. Ze had het niet eens mógen pakken, uit Leo’s nachtkastje dat weliswaar evenzeer van haar is en dat bij hun gezamenlijke slaapkamerameublement hoort, maar dat volgens ethische normen voor de volle honderd procent van hem is; zij heeft immers haar eigen kastje, met de wekker erbovenop, haar bijbel, rozenkrans en geld voor de aankomende rijwielbelasting in het laatje en shampoo en scheerzeep in het grote vak, aan de andere kant van het bed, waardoor een bepaalde symmetrie enzovoort – en bovendien is Leo de man, de baas in huis; niets geeft haar het recht zijn privacy te schenden, dus ze kan dat verduivelde papiertje beter

onmiddellijk terughangen, ze mag het niet verbranden of verscheuren, ze mag er niet eens op spugen al zou ze dat vreemd genoeg graag willen; ze moet het terughangen zonder het eerst te lezen, zonder het zelfs eerst open te vouwen.

En dan? Honderd keer per dag kijken of het er nog hangt? Zich voortdurend afvragen wat er nu eigenlijk precies op staat? Laat die te-meier Trees hem niet 'Pol' noemen want daar heb ik het patent op. Dat vod terughangen is stomweg onmogelijk nu ze op de hoogte is van het geniepige bestaan ervan. En trouwens – Barmhartige God, laat het de vervoeging van *to be* zijn – misschien stelt het helemaal niets voor. Maar dat kan ze op deze manier niet weten hè? Sjaan prevelt een schietgebedje, slaat een kruis en vouwt het blaadje open. Dat heb je ervan. Ze zakt op haar achterste, leunt tegen de bedrand, legt haar pols met de hand met het briefje op de bovenkant van haar buik en staart naar het haar zo bekende handschrift.

Het is slechts een adres, zou ze tegen zichzelf kunnen zeggen. Een muizenis, maak ik me daar druk om, dat ene kleine adresje dat Leo genoteerd en opgevouwen en donders goed verstopt heeft. Waaraan heb ik dit verdiend, Heer? Wat heb ik in 's hemelsnaam misdaan? Is het mijn zedeloosheid? Stel ik me té disponibel op als Leo U weet wel wil? Is het mijn genotzucht op dat terrein?

En nu moet Sjaan oppassen, met die ene hand vlak bij een borst en die andere in haar schoot. Want zoals altijd wanneer ook maar de minste zinspeling op het minnespel haar brein bereikt, wordt haar lichaam vervuld van begeerte; ook op dit wel zeer ongepaste moment, terwijl ze nota bene een dialoog poogt te voeren met de Allerhoogste. De borst die opgezwollen is ter voorbereiding op de komst van een zuigeling, die gespannen om een aanraking vraagt, roept, schreeuwt onder de dunne katoen waardoorheen de tepel zeer duidelijk zo zonder bustehouder, reformlijfje of corselet – ze moet zich aankleden, als het niet zo warm was zou ze dat allang gedaan hebben.

Niet dat er verder enige reden is zich nu al aan te kleden. Er hoeven geen dringende boodschappen gedaan te worden en Leo zal op zijn vroegst pas om kwart voor één thuiskomen, waarschijnlijk later, hij moet vanaf zijn werk nog bij Wim aan, die hem in het een of andere achterkamertje of wie weet is het een goor hok, in de Utrechtsedwarsstraat nummer veertien driehoog opwacht en feitelijk Trees heet,

door haar broer de pooier begeleid, vooral 's avonds laat, uiteraard, een jongedame in het donker op straat; zonder Wim zou men haar kunnen aanzien voor lichtekooi, nee, laat niemand dat denken, stel je voor zeg, zo'n keurig meisje.

'Krijg het apezuur!' Sjaan vouwt het papiertje op, hangt het weer op zijn oude plaats terug en sluit het deurtje. Dan duwt ze het boek met haar grote teen tussen de bolle pootjes van het kastje – een knapperd die het daar zal vinden.

'De Heer kastijdt die Hij liefheeft,' mompelt ze terwijl ze zichzelf overeind werkt. 'Mij heeft Hij lief, dat staat nu wel buiten kijf, in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest – o hemel, het is Hem natuurlijk om dat gedoe met die kan te doen!'

Met 'dat gedoe' bedoelt ze haar verrichtingen met de spirituskan, iets wat ze tot op heden nog niet heeft durven biechten. Had ze dat nu maar wel gedaan, dan was die Utrechtsedwardsstraat haar bespaard gebleven. Ze neemt zich voor het vanmiddag bij haar normale wekelijkse biecht te doen. Beloven doet ze het echter niet, noch aan God, noch aan zichzelf.

Sjaan laat haar peignoir langs haar schouders afglijden, gooit hem naast Leo's pyjama over het voeteneind van het ledikant, trekt haar nachtpon over haar hoofd en drapeert die in één beweging over de peignoir. Ze spreidt haar armen zodat er wat frisse lucht bij haar transpirerende oksels kan komen, beseft dan hoe belachelijk ze eruit moet zien met die wereldbol boven haar dunne staken en gekleed in niets anders dan een directoire van zo'n absurd formaat dat Leo's moeder er nog in zou verdrinken. Vlug haakt ze een bustehouder om, schiet in haar onderjurk, en – omdat nu eenmaal geen enkele andere meer past – in die tot vervelens toe dezelfde japon van reseedagroene crêpe de chine, model hobbezak. Dat Leo er nooit over klaagt mag een wonder heten – Leo, die achter haar rug om (en haar rug ziet er precies hetzelfde uit als twee jaar geleden, toen hij in de bank schuin achter haar zijn gebrekkige Engels probeerde op te vijzelen) geheime afspraken op geheime adressen – allerlei geheims aan het doen is. Toch klaagt hij nooit over haar eeuwige japon. En hij vindt die ballon eronder juist mooi, althans dat zegt hij, en hij meent het, ze weet dat hij het werkelijk meent. Maar die Utrechtsedwardsstraat, die akelige dwarsstraat...